

Széchenyi-díj Hadlaczkzy Gyulának

Az egér és a kromoszóma

Hadlaczkzy Gyulát, az SZBK kutatóját március 15-én Széchenyi-díjjal tüntették ki. A Genetikai Intézet tudományos tanácsadója mesterséges kromoszóma előállításáért kapta az elismerést.

ték ki. A Genetikai Intézet tudományos tanácsadója mesterséges kromoszóma előállításáért kapta az elismerést.

Hadlaczkzy Gyula huszonnyolc éve dolgozik a Szegedi Biológiai Központban. A múlt év szenzációja volt, hogy az általa vezetett munkacsoportnak sikerült olyan mesterséges kromoszómát előállítani, amelyet petesejtbe ültetve egészséges állat hozható létre. A Lucy névre keresztelt egér azóta is él, virul, sőt szaporodik, utódjaira öröklítve a mesterséges genetikai anyagot. A híressé lett egér azért kapott angol keresztnévet, mert a kutatási programot a kanadai Chromos cég finanszírozza, és ott sikerült biztosítani a munkához szükséges infrastruktúra nagy részét is. A szellemi termék ettől függetlenül a szegedi intézeté, azon belül Hadlaczkzy Gyuláé és munkatársaié. A kutató március 15-én eredményei elismeréseként Széchenyi-díjra kapott.

– *Mi volt az első gondolat, amikor értesült a kitüntetésről?*

– Az, hogy bizonyos szempontból az én kitüntetésem azoknak is szól, akik másfél évtizede dolgoznak velem ezen a kutatási témán. A mi szakterületünkön egy ilyen eredmény mögött egy egész csapat kitartó munkája húzódik meg; szerepe van benne az intézetnek, a közvetlen munkatársaknak, a külföldi kollégáknak, a barátoknak. A Széchenyi-díj köszönetet továbbít mindazoknak, akiknek kisebb-nagyobb részük van az eredményeinkben.

– *Min vagy kin múlik az, hogy egy csapat együtt dolgozik-e egy közös célért, vagy csak a közös munkahely köti őket össze?*

– Ez soha nem egyetlen

Hadlaczkzy Gyula: A genetika egy kicsit nehezebben érthető, mint a tudomány más területei, és alkalmas arra, hogy horrorfilmek témája legyen. (Fotó: Karnok Csaba)

ember, például a vezető szándékán múlik. Ha az emberek külön-külön alkalmasság csapatmunkára, együttgondolkodásra, toleranciára, alkalmazkodásra, ha egyénenként fontosnak tartják a közös célt, akkor működik a dolog. Azt is el kell mondanom, hogy az akadályok, nehézségek gyakran jobban összekovácsolják a csapatot. Hiszen a falak arra készítetnek, hogy átjussunk rajtuk.

– *Falak pedig vannak, hiszen a kutatási eredmények hasznosításának joga egy külföldi cégé. Nehezen fogadja el ezt a helyzetet?*

– A körülmények miatt lehet szomorkodni, de célszerű tudomásul venni azokat. A Chromos három év alatt 4 milliárd forintot költött erre a technológiára, vagyis valamivel többet, mint az SZBK teljes költségvetése. Márpedig az intézményben nagyon sok ígéretes kutatási program van. Az ország jelenlegi erőforrásai nem teszik lehetővé azt a kockázatvállalást, amelyet egy előre nem garantálható eredményt hozó alapku-

Névjegy

Munkatársunktól

Hadlaczkzy Gyula az MTA Szegedi Biológiai Központja Genetikai Intézetének tudományos tanácsadója. 1948-ban született Székesfehérváron. A Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Karán végzett okleveles agrármérnökként 1972-ben. Két év múlva megszerezte a mezőgazdaságtudományi doktor címet, 1978-ban a biológiai tudományok kandidátusává lépett elő, 1993-tól a biológiai tudomány doktora. 1973-tól dolgozik az SZBK-ban, 1993 óta tudományos tanácsadóként. Jelenlegi kutatásai: egyebek mellett szatellit DNS alapú mesterséges emlőkromoszómák előállítása, azok szerkezetének és működésének tanulmányozása, továbbá génátvitel emlősejtbe mesterséges kromoszómával.

tatás támogatása jelent. Mindent egybevetve és függetlenül attól, hogy a Chromos finanszírozza a kutatásokat, ez a siker az SZBK sikere. Washingtonban március elején jegyezték be két újabb szabadalmunkat: az egyik a mesterséges kromoszómák előállítására vonatkozik, a másik pedig géntermékek előállítására mesterséges kromoszómákkal. Valamennyi – tizen-

hat bejelentett és hat bejegyzett – mesterséges kromoszómával kapcsolatos szabadalom tulajdonosa a Szegedi Biológiai Központ. Úgy érzem, a legfontosabb az, hogy Magyarországon tudtuk tartani ezt a munkát.

– *A géntechnológiát sokan veszélyesnek, a terméset törvényeivel ellentétesnek tartják. Mit gondol erről?*

– Ezek a kutatások sem jelentenek nagyobb veszélyt, mint bármely más, új technológia. Fenntartások minden újdonsággal szemben vannak, melyek oka elsősorban az, hogy az emberek nem tudják pontosan, miről is van szó. A genetika, a molekuláris biológia pedig egy kicsit nehezebben érthető, mint a tudomány más területei, és különösen alkalmas arra, hogy horrorfilmek témája legyen. Mivel konkrét ellenérveket soha nem lehet hallani, csak homályos félelmeket és jóslatokat, ezeket a fantázia termékeinek lehet tekinteni.

– *Mi a véleménye arról, ahogyan a média tálalja ezeket a kérdéseket?*

– Tudomásul kell venni, hogy a piaci versenyben felcsúsz, a tényeket figyelmen kívül hagyó, adott esetben hangulatkeltő tudósítások jelennek meg a médiában. Sajnos a horror és a tragédia mindig nagyobb figyelemre tarthat számot, mint azok a dolgok, amelyek jobbá tehetik az emberek életét.

Keczer Gabriella

Elkeserítő a helyzet az Alternatív Speciális Szakiskolában. Ebben a hátrányos helyzetű fiatalok szakmai képzésére szakosodott intézményben, amely két helyen működik, a tantermek kicsik, szűfoltak, világításuk, szellőző-, és fűtésrendszerük elavult. Tornaterem, orvosi rendelő, vizsgálatra elkülöníthető helyiség nincs. A jelenlegi rossz körülmények akadályozzák a megfelelő színvonalú oktató-nevelő munkát.

A városi tisztiorvosi szolgálat minden évben elkészíti beszámolóját az oktatási intézményekben tapasztalt közegészségügyi hiányosságokról, s ezt eljuttatja a városi közgyűléshez. Tavaly kiemelten foglalkoztak a középiskolák helyzetével, s helyszíni vizsgálódásaik tapasztalatait rögzítő, pontos és minden részletre kiterjedő jegyzőkönyvét idén februárban megküldték a város polgármesterének és egyik helyettesének mint az iskolák fenntartásáért, állapotáért felelős vezetőknek.

Kalocsai Katalin

Vitriolban úszva (képzavar)

Még a nagy vallásháborúk idején Európa-szerte élt a hasonlat, mely azt mondta, hogy a nők a talpára állított, a férfiak pedig inkább a csúcsára állított háromszögnek felelnek meg. Eszerint a vállban keskeny, csípőben széles nők nagyobb része a föld felé, a vállban széles, csípőben keskeny férfiak nagyobb része pedig az ég felé mutat, így a nők a földi (anyagi) termelőerőt – anyaság –, a férfiak pedig az égi (szellemi) termelőerőt képviselik ebben a földi siralomvölgyben. Mindez csak azért jutott eszembe, mert Jakupcsek moderátorasszony vezetésével egy Heti Hetest imitál(ni vágyó) műsort indított a csigástévé. Hét nő ül a stúdióban, a moderátor híreket olvas, a nők pedig kommentálnak. Ilyen nagygúyukat kell elképzelni, mint például a Padódó két tagja (oszlopos tagok), Udvaros Dorka (szexbotrányhős), Zétényi Lili (no comment), stb. Azt nem nagyon értettem, hogy a Lyukasórában is felbukkanó Kánya Kata mit keres itt, de később megnyugodtam, mert a többiek nem hagyták szóhoz jutni. Félő, hogy tán valami értelmeset mondott volna, ami nem illik a profilba. Mert úgy tűnt, hogy a férfiakkal rivalizál(ni vágyó) asszonyok csak annyit értettek meg a másik adó „heteséből”, hogy ostobaságokat és disznóságokat kell mondani, s ettől majd mindenki röhög.

Azt felejtették csak el, hogy a humor valami egészen speciális, de mindenképpen intellektuális műfaj. Ezek a nagyszerű nők nem vették tudomásul, hogy – egy ideillő metaforával élve – a hírek és a nagyfilm között van öt perc reklám. És pont ez az „ötpercnnyi reklám” választja el a humort a semmitmondó ostobaságtól.

Sarnyai Tibor

Szegedi ruhamodellezők a Vigadóban

Két országos versenyen is szép eredményeket értek el a Tisza Lajos Könyvüipari Szakközépiskola ruhaipari modelltervező növendékei.

A sikerek jegyében telt a március a Tisza Lajos Könyvüipari Szakközépiskolában, hiszen az iskola diákjai két rangos országos rendezvény döntőjében szerepeltek jól. A III. országos ruhamodelltervező verseny döntőjét a Pesti Vigadó nagytermének elegáns milliójében tartották, ahol a selejtező szakaszból továbbjutott modelltervező növendékek mutathatták be tudásukat. A szegediek közül hárman is részt vettek a döntőben, hiszen Király Renáta, Szabó Andrea és Király Szilvia voltak a kiválasztottak, akik a Tisza Lajos Könyvüipari Szakközépiskola házi versenyét megnyerték (hármójuk közül Király Szilvia a vigadóbéli zsűri különdíját kapta). Ők az iskola ruhaipari modellező technikai képzésének diákjai, akiket Cseh Ferencné, Nemes Pálné és Bakos Lászlóné készítettek fel. A modelltervező növendékeknek előbb el kellett küldeni terveiket Budapestre, ahol zsűrizték

azokat, majd az iskolában el is lehetett készíteni a ruhákat, melyeket a diákok a saját maguk által választott zenére maguk mutattak be a Vigadó színpadán. A meghívás és az elismerés azért is fontos a szegedi iskola számára, mert a technikus diákoknak nincs iparművészeti előképzettségük, hanem tanáraik irányítása mellett saját tehetségük alapján arattak sikert.

Alig ért véget a ruhamodelltervező verseny, a szakközépiskola másik csapata Dunaújvárosba volt hivatalos, ahol a II. országos divattörténelmi verseny várta a diákokat. A verseny azért volt érdekes, mert idén a csapatok olyan témát kaptak, amelynek kifejtése a profi művészettörténészeknek is becsületére vált volna. Az európai barokk témájából a szegedi csapatból Kispéter Szilvia szabadkézi rajzot kellett készítsen, Kósa Krisztina divattörténelmi tesztnek kellett megfeleljen, Szabó Andrea pedig a XIV. Lajos korabeli viseletekről kellett előadást tartson. A csapat 29 iskola közül a negyedik helyen végzett Kosza Ilona felkészítő tanáruk vezetésével.

P. J.

Hárman a sikeres versenyzők közül: Kispéter Szilvia, Kósa Krisztina, illetve Király Szilvia, köztük jobbról a második Kosza Ilona tanárnő. (Fotó: Karnok Csaba)

Az ÁNTSZ szegedi intézete – az elmúlt évben végzett vizsgálati alapján – elkészítette a szegedi lakosság egészségi állapotáról, illetve a városi közgyűlés elé terjesztette, a többi között, foglalkozik a gyermek- és ifjúság-egészségüggyel, s ezen belül vizsgálja a szegedi bölcsődék, óvodák, iskolák higiénés körülményeit.

Az ÁNTSZ szakemberei változatlanul a bölcsődékben találták a legjobb higiénés viszonyokat. A városban működő 106 óvodával kapcsolatban azt állapították meg, hogy – közegészségügyi szempontból – a magánóvodák jó értékelést kaphatnak, szemben az önkormányzati fenntartású óvodákkal, amelyek közül sok lelakott, elhasználódott, régi, kopott bútorral berendezett. Valamennyi óvodában van orvosi ellátás, rendszerek a szűrő-

Mit lát a gyerek maga körül?

Lelakott óvodák, iskolák

vizsgálatok, ám a régi építésszerű, korszerűtlen intézményekben nincs orvosi szoba, mint ahogyan az óvodák többsége nem rendelkezik tornaszobával sem, így a testnevelési órákat a csoportszobákban, a folyosón, az udvaron tartják. A valódi tornaórák hiányát, ma már sok óvodában, szervezett úszásoktatással igyekeznek pótolni.

A szegedi általános és középiskolák, illetve szakmunkásképző intézetek közegészségügyi szempontból változatlanul problémát jelentenek. A higiénés feltételek megteremtéséhez szükséges anyagi támogatást nem kapták meg az önkormányzattól. Nemelyik, épület azonnali felújításra szorul, a többinél állandó karbantartás kellene ahhoz, hogy hosszabb távon is biztonságosan lehessen működtetni. Az ÁNTSZ ellenőrzéseinek általános tapasztalata, hogy az iskolák

egy részénél a tantermeket, a folyosókat, a mellékhelyiségeket falait azonnal festeni, a parkettát csiszolni, lakkozni kell(ene). A berendezések kopottak, elhasználódtak. Sok helyen a tervezett felújítás elmaradt, vagy csak részben valósult meg. Az iskolák összevonásának következménye, hogy egyes iskolák túlszűfoltak, ami a közegészségügyi helyzet romlásához vezetett. Igaz, hogy iskolaorvosi ellátás minden intézményben van, de sok helyen nincs rendelő, s ha van is, felszerelése nem felel meg az előírásoknak.

A városi ÁNTSZ az elmúlt évben különös figyelmet fordított a középiskolák közegészségügyi helyzetére, s a többi között megállapította, hogy az Eötvös József Gimnáziumban a beköltözés előtti alapvető közegészségügyi feltételeket sem biztosították, így a 620 diák és a 45

pedagógus higiénés szempontból súlyosan kifogásolható, méltatlan körülmények között kezdte meg munkáját. A Kossuth Zsuzsa Egészségügyi Szakközépiskola és Gimnázium, új helyére, az egykori Gutenberg utcai általános iskolába költözése után is csak részben felelt meg az ÁNTSZ által előírt feltételeknek.

Az ÁNTSZ munkatársai a Radnóti Miklós gimnáziumban azt állapították meg, hogy az iskolai testnevelés jelenlegi tárgyi feltételei nem felelnek meg a közegészségügyi követelményeknek. A Radnóti tornacsarnokra lenne szükség, az ehhez tartozó öltözőkkel, szociális helyiségekkel. Elavult a gimnázium elektromos hálózata és fűtési rendszere. A rossz adottságú tálalókonyha helyett, melegítőkonyhára és kulturált étteremre lenne szükség.